

ICPD
MDG

2.

1.

УПАТСТВО

за употреба

1. Зошто е важно сексуалното и репродуктивното здравје? **_03**
2. Кои се најзначајни меѓународни документи за сексуалното и репродуктивно здравје и сексуалните права? **_07**
3. Како да лобираш за твоите права? **_12**
4. Зошто е потребно сексуално образование? **_18**
5. Кои се твоите сексуални права? **_28**

3.

5.

4.

ЗОШТО Е ВАЖНО СЕКСУАЛНОТО И РЕПРОДУКТИВНОТО ЗДРАВЈЕ?

Основни поими

Поимите „сексуално здравје“ и „репродуктивно здравје“ многу често се разбираат погрешно и нецелосно. Понекогаш тие се поврзуваат со контроверзни идеи и мерки за „намалување на растот на населението“ или „стимулирање на рано и промискуитетно сексуално однесување“. Не ретки се примерите каде „репродуктивното здравје“ се третира како целосно издвоена состојба од „сексуалното здравје“ и тоа само во контекст на биолошките аспекти на репродукцијата, породувањето и одгледувањето на деца. „Репродуктивното здравје“ често пати не ги зема предвид сите аспекти на човековата сексуалност и различните потреби и права на луѓето како сексуални битија.

Дискриминацијата, стигмата, стравот и насилството поврзани со сексуалноста, денес, претставуваат вистинска закана за многу луѓе. Заканите и дејствијата што ги предизвикуваат, од застрашувања до загрозувања на животот, спречуваат многу луѓе да уживаат во своите основни сексуални права и да живеат среќен и здрав живот. Затоа целосното и вистинското разбирање на сексуалните права се повеќе е од нужност.

Сексуалното и репродуктивно здравје (СРЗ) како нераскинлива целина

СРЗ е една нераскинлива целина што подразбира овозможување на највисоки стандарди на физичка, ментална, емотивна и социјална благосостојба на луѓето.

СРЗ е состојба која позитивно ги интегрира физичките, емотивните и интелектуалните аспекти на луѓето како сексуални битија, а не се однесува само на отсуство на болест и повреди поврзани со сексуалното однесување.

CP3 е потврда на фактот дека луѓето може да имаат секс за задоволство, а не само поради репродукција и дека луѓето се соочуваат со здравствени потреби поврзани со својата сексуална активност. Грижата за CP3 не треба да се поврзува само со советување и грижа за репродукцијата или третман на сексуално преносливи инфекции.

CP3 здравје подразбира дека луѓето можат слободно да решаваат кога и колку често е имаат деца. Тоа ги зема во предвид и правата на мажот и на жената да имаат пристап до безбедни и ефикасни методи за планирање на семејството, вклучително и до методите кои го почитуваат правото на избор за прекинување на бременоста (регулирање на плодноста), како и правото на пристап до здравствени услуги за грижа на бременоста и одгледување на здрави деца.

Водечки принципи за унапредување на CP3

- Здравјето е фундаментално човеково право. Секој има право на највисоки стандарди на физичкото и ментално здравје и право слободно да одлучува за своето здравје и живот
- Пристап до информации кои се правилни и соодветни на возраста и се истовремено толерантни, родово сензитивни и не осудуваат и/или стигматизираат
- Пристап до услуги кои се доверливи, со висок квалитет и по прифатлива цена
- Обезбедување на околина во која слободата, еднаквоста и достоинството на сите луѓе е бидат гарантирани без оглед на нивниот пол, возраста, родот, родовиот идентитет, сексуалната ориентација, брачната состојба, сексуалната историја или однесување, раса, боја, етничка припадност, јазик, религија, политичко или друго мислење, национално или социјално потекло, сопственост, раѓање, физичка и ментална попреченост, здравствен статус вклучувај и и живеење со ХИВ/СИДА
- Обезбедување на околина која овозможува целосно уживање во сексуалноста како човечки потенцијал.

Сексуалното и репродуктивно здравје претставува предизвик за вложување во општествениот развој

Во светски рамки постои огромна и растечка стапка на болести, инфекции, повреди и прерана смрт заради проблемите поврзани со сексуалното и репродуктивното здравја и непочитувања на овие права. Небезбедниот секс е втората најважна причина за смртност кај најсиромашните земји, а деветатата најважна причина во земјите со развој. Во светот 120 милиони двојки немаат пристап до модерна контрацепција, 80 милиони се соочуваат со непланирана бременост, а 45 милиони завршуваат со абортус годишно. Околу 68.000 жени годишно умираат од небезбеден абортус, а се регистрираат милиони настанати повреди. Истовремено 20 милиони абортуси годишно се нелегално изведени. Компликациите поврзани со бременоста годишно убива повеќе од 500.000 жени а околу 210 милиони жени остануваат со одреден инвалидитет. Годишно се регистрираат 340 милиони случаи на сексуално преносливи инфекции и 5 милиони новоинфицирани со ХИВ.

Насилството спрема жените е еден од основните фактори кои ги предизвикуваат проблемите поврзани со сексуалните и репродуктивни права. Жените кои живеат во насилни врски и семејства не можат да ги остварат своите сексуални и репродуктивни права и се под голем ризик од рана и несакана бременост и сексуално преносливи инфекции.

Затоа доколку жените, мажите и младите имаат пристап и права да го планираат семејството, да се заштитат од сексуално преносливи инфекции и ХИВ, непланирана бременост нивниот живот е побогат, поздрав и подобро можат да се грижат за себе, своето семејство и децата. Вложувањата во планирањето на семејството е исплатлива интервенција за подобрување на јавното здравје и развој на човештвото. Трошоците за инвестирање во сексуалното и репродуктивно здравје се помали од трошоците кои можат да настанат ако ваквите инвестиции изостанат. Обезбедувањето на сеопфатни услуги за СРЗ значи инвестирање во иднината затоа што населението кое е здраво и среќно допринесува во разностран развој на своето општество.

Краток преглед на состојбата за сексуалното и репродуктивното здравје на младите во Македонија

Истражувањата покажуваат дека повеќе млади во Македонија се сексуално активни и најголем дел од нив наведуваат дека имаат постојан партнер¹. Својот прв сексуален однос момчињата, односно девојките го доживуваат на 16, односно 17 години². Сепак постојат индикатори кои упатуваат на забрзано намалување на возрастната граница за влегување во сексуални односи.

Иако стапката на абортуси кај младите е во постојано опаѓање сепак свеста за употреба на контрацептивните методи е сè уште многу мала и на пример само 1,6% од младите девојки на возраст од 15 до 19 години користат орална контрацепција³. Само 34.8% од младите користеле кондом при својот последен сексуален однос¹.

Бројот на регистрираните живородени деца од мајки на возраст под 15 години во 2006 година изнесува 29⁵. Иако постои тенденција за намалување на стапката на малолетнички породувања во Македонија, таа сепак е значително повисока во однос на развиените европски земји.

Можеби најзначајниот показател дека во нашата земја не се посветува доволно внимание на СРЗ е некомплетната државна здравствена статистика. На пример не е познат бројот на млади луѓе во Македонија инфицирани од сексуално преносливи инфекции, на возраст до 25 години. Сепак според одредени извори се претпоставува дека во Македонија има висок тренд на зголемување на сексуално преносливите инфекции меѓу младата популација, особено со нови случаи на Кламидија, Трихомонијаза и ХПВ (Хуман Папилома Вирус). Од вкупно 111 регистрирани случаи на ХИВ позитивни лица 19% се на возраст од 20 – 29 години.

¹ Извештај за Био-бихевиоралната студија кај млади и популации во најголем ризик за ХИВ инфекција во Република Македонија, 2006, Министерство за здравство и Републички завод за здравствена заштита

² Квантитативна студија: Пристап до услугите за СРЗ меѓу средношколската популација во 4 главни градови на Балканот, 2004, Меѓународен центар за репродуктивно здравје

³ Квантитативна студија: Пристап до услугите за СРЗ меѓу средношколската популација во 4 главни градови на Балканот, 2004, Меѓународен центар за репродуктивно здравје

⁴ Извештај за Био-бихевиоралната студија кај млади и популации во најголем ризик за ХИВ инфекција во Република Македонија, 2006, Министерство за здравство и Републички завод за здравствена заштита

⁵ Информации за здравствениот статус на мајките и децата во Република Македонија, 2006, Републички завод за мајки и деца

КОИ СЕ НАЈЗНАЧАЈНИ МЕ УНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ ЗА СЕКСУАЛНОТО И РЕПРОДУКТИВНО ЗДРАВЈЕ И СЕКСУАЛНИТЕ ПРАВА?

Меѓународна конференција за Популација и развој

Меѓународната конференција за население и развој (International Conference on Population and Development – ICPD) е одржана во 1994 година во Каиро, Египет во организација на Фондот за население при Обединетите нации (UNFPA). Тогаш 179 земји од светот, меѓу кои и Република Македонија, ја усвоија **20 годишната Програма за акција**. Овој документ е значаен бидејќи и за прв пат ги истакнува потребите и правата на луѓето поврзани со нивното СРЗ во рамки на политиките за развој на населението. Поспецифичните цели на Програмата за акција се однесуваат на:

- Универзално образование за сите
- Намалување на смртноста кај доенчињата, децата и мајките
- Обезбедување на универзален пристап на грижа за репродуктивното здравје вклучувајќи го планирањето на семејството, породувањето и превенција од сексуално преносливите инфекции и ХИВ.

Програмата за акција е една од најзначајните одлуки поради фактот што фокусот од политиките за контрола на растот на населението беше свртен кон потребите поврзани со сексуалното и репродуктивното здравје и правата на поединците. При тоа ставен е посебен акцент на зајакнување на улогата и правата на жените слободно да одлучуваат дали, кога и колку деца ќе имаат со цел намалување на сиромаштијата и стабилизирање на растот на населението. Исто така со овој документ е признаена важноста од активна вклученост на граѓанските организации во унапредувањето на СРЗ. Програмата за акција ги повикува сите Влади да развијат соодветни мерки и обезбедат финансии со цел сите мажи, жени и млади да имаат соодветен пристап до информации, образование и услуги за постигнување здрав сексуален и репродуктивен живот и права.

Иако преостануваат само 5 години за да се исполнат дадените ветувања, многу влади во светот се уште не успеа да остварат видливи резултати во однос на поставените цели, особено оние кои се однесуваат на адолесцентите и младите.

Милениумски Развојни Цели

Милениумските развојни цели на Програмата за развој на Обединетите нации (UNDP) беа презентирани во 2001 година и претставуваат еден вид на алатка за следење на светскиот развој преку 8 амбициозни и временски одредени индикатори со краен рок до 2015 за нивно постигнување. Резултатите се однесуваат од преполовување на сиромаштијата до запирање на ширење на ХИВ/СИДАТА и обезбедување на основно образование за сите. Следниве 8 Милениумски Развојни Цели беа усвоени од страна на светските лидери:

- 1. Искоренување на екстремната сиромаштија и гладот**
- 2. Постигнување на универзално основно образование**
- 3. Промовирање на родова еднаквост и зајакнување на улогата на жената**
- 4. Намалување на смртноста кај децата**
- 5. Подобрување на мајчинското здравје**
- 6. Борба против ХИВ/СИДА, маларија и другите болести**
- 7. Обезбедување на еколошка одржлива средина**
- 8. Развивање на глобално партнерство за развој**

Сепак еден од недостатоците на Милениумските Развојни Цели е занемарувањето на СРЗ и соодветните права кои беа веќе посочени во рамки на Програмата за акција на Меѓународната конференција за население и развој (ICPD, 1994). Овој пропуст беше делумно надополнет во 2006 година кога делот за „универзален пристап до грижа за репродуктивното здравје, вклучувајќи и го планирањето на семејството, породувањето и превенцијата на сексуално преносливите инфекции и ХИВ“ е вклучен во рамки на Милениумската Развојна Цел 5 (Подобрување на мајчинско здравје). Сепак се уште не постои посебна Милениумска Развојна Цел која посебно е се занимава со потребите, здравјето и благосостојбата на младите луѓе.

15andCounting

Во врска со Меѓународната конференција за население и развој (ICPD, 1994), во моментот е актуелна кампањата „1⁵ andCounting“ организирана од Меѓународната федерација за планирано родителство. Кампањата има за цел преку гласот на младите да го врати вниманието на меѓународната политика кон подзаборавените прашања за СРЗ. Кампањата настојува да ги поттикне сите Влади да ги исполнат своите ветувања за СРЗ и да го ревидираат прогресот во однос на целите предложени во рамки на Програмата за акција на Меѓународната конференција за население и развој (ICPD, 1994). „15andCounting“ се стреми да ги поврзе сите млади од светот во заедничка иницијатива за остварување на нивните права поврзани со здравјето, знаењата и благосостојбата. Затоа сите млади се повикани да ја потпишат *Петицијата "Вклучи се: Сексуални права за сите"*.

Петиција "Вклучи се: Сексуални права за сите"

Без разлика на тоа дали си или не си сексуално активен/на, сексот, сексуалноста, врските и здравјето се важни делови од нашиот живот. Во светот се уште постои голем број на млади луѓе на кои им е намален или ограничен пристапот до информации, услуги и поддршка за нивното СРЗ, без кои не можат да донесат информирани и одговорни одлуки за нивниот развој.

За да имаат здрав и исполнет живот, пред и откако е станат сексуално активни, на младите луѓе им е потребно соодветно образование. Младите имаат обврска да учествуваат во градењето на светот во кој живеат и во остварување на своето сексуално и репродуктивно здравје и права затоа дај ја својата поддршка и потпиши ја петицијата, крени го твојот глас и вклучи ги твоите пријатели.

Оваа петиција, по нејзиното потпишување, е биде презентирана на Обединетите Нации како барање од владите во светот да гарантираат дека е ги исполнат своите обврски дадени со документот на **Меѓународната конференција за Популација и Развој** потпишана пред 15 години (1994 година).

Ако сакаш да ја поддржиш нашата цел, потпиши ја петицијата "**Вклучи се: Сексуални права за сите**" со посета на веб страницата [www.1⁵andcounting.org](http://www.15andcounting.org)

Што Република Македонија има направено

Владата на Република Македонија ги има потпишано и Програмата за акција на Меѓународната конференција за население и развој (ICPD, 1994) и Милениумски развојни Цели, (MDG 2001). Иако државата во изминатите неколку години покажа посветеност и успех за остварување на дел од потребите поврзани со CPЗ, особено во делот на ХИВ/СИДА превенцијата, грижата и третманот на лицата кои живеат со ХИВ/СИДА, сепак бројни се предизвиците поврзани со обезбедување на одржлива финансиска и политичка заложба и ставање во функција на веќе постојните стратегии и програми⁶, како и донесување на нови политики и програми кои ги земаат предвид севкупните потреби и права на адолесцентите и младите и нивното CPЗ.

Кои се предизвиците во Македонија

Младите во Република Македонија имаат ограничен пристап до информации и услуги поврзани со нивното CPЗ. Во Македонија не постојат посебни младински клиници или центри за грижа на сексуалното и репродуктивното здравје кои ќе овозможат поголема пристапност и обезбедување на бесплатни или по намалена цена услуги за младите, со широк опсег и кои гарантираат приватност, анонимност и доверливост. Во Македонија се уште не постои сеопфатна наставна програма во училиштата којашто ги зема во предвид сите аспекти на сексуалноста: биолошките, социјалните и емоционалните. Истовремено младите не се доволно запознаени со правата поврзани со сексуалноста и често пати се несвесни жртви.

⁶ Национална стратегија за млади 2005 – 2015; Национална стратегија за здравјето и развојот на адолесцентите на возраст од 10 до 19 години во Република Македонија 2008-2015

Затоа младите од Х.Е.Р.А. го поттикнаа создавањето на Декларацијата „Сексуални права за сите“ којашто беше напишана од страна на млади активисти од 28 организации, медиуми и политички подмладоци за време на Младинската Конференција “Вклучи се: Сексуални права за сите” од 19 до 21 јуни 2009. Младите со Декларацијата ги повикуваат сите релевантни државни институции и Владата да преземат конкретни чекори за унапредување на СРЗ и сексуалните права на младите во Македонија. Исто така декларацијата посочува на конкретни барања и препораки со цел остварување на заложбите на државата во однос на СРЗ и сексуалните права на младите согласно целите поставени со **Програмата за акција** на Меѓународната конференција за население и развој (ICPD, 1994). Остануваат уште 5 години да се остварат овие цели. Време е за ангажирање за поголеми и видливи промени.

КАКО ДА ЛОБИРАШ ЗА ТВОИТЕ ПРАВА?

Што значи тоа да се лобира?

Да се лобира значи да се подигне гласот и да се привлече вниманието на јавноста за потребата и правата на младите и да се влијае врз одговорните како да донесат поволни решенија.

Лобирањето значи да работиш со различни луѓе и различни организации, на пример во коалиција од повеќе граѓански здруженија, медиуми и академски институции, и да постигнеш позитивна и демократска општествена промена.

Да се биде млад лобист значи да се влијае врз сите одговорни структури во една земја за препознавање и задоволување на потребите и правата на младите луѓе, односно да се постигнат поволни услови за слободен развој на секој млад човек.

Но лобирањето значи и обврска. Кога се лобира секогаш се користат докази засновани врз факти, на пример статистички показатели, економски и социјални студии, истражувања за однесувањата, ставовите, потребите и практиките на одредени социјални групи или пошироката јавност. Лобирањето има за цел да постигне резултати кои се во корист на сите, преку промени на политики и законски регулативи и нивно ефикасно спроведување, а не само во твоја корист или во корист на твојата организација.

Дури и кога се постигнати видливи резултати за одредено младинско прашање, лобирањето не треба да спре. Тоа е долготрајна и посветена активност која вклучува и постојано набљудување и чување на веќе постигнатите резултати.

Зошто е посебно важно да се лобира за СРЗ и за сексуалните права?

Најголем број од младите луѓе ја осознаваат својата сексуалност и влегуваат во интимни односи многу порано од станувањето полнолетни. Ова значи дека на младите треба да им се на дофат “пријателски” услуги и информации за нивното СРЗ (на пример преку постоење на посебни младински центри; веб страници специфично дизајнирани за младите; сексуално образование во училиштата). За сето ова да се оствари одговорните институции и оние кои донесуваат одлуки треба да се свесни дека и младите имаат сексуални и репродуктивни права. Дел од овие права се однесуваат на правото на образование и информации, правото до пристап до здравствени услуги, право на приватност, право на избор на партнерот, правото да бидеш свој.

Република Македонија е потписник на многу меѓународно признаени документи кои ги гарантираат овие права (види Декларација “Сексуални права за сите”).

Затоа како млади активисти мораме да ги потсетиме нашите одговорни институции за интернационалните и националните обврски и да започнеме кампања за подобрување на сексуалното и репродуктивно здравје на нашите врсници.

Пред да почнам да лобирам

Пред да почнам да делувам треба да ја одредам сопствената позиција и сопствените можности, односно во кој правец е ја насочам својата активност и пред кого е лобирам.

Лобирањето може да биде насочено кон:

1. Во рамки на твојата група (формална или неформална) или организација: на пример неформална група младински активисти, граѓанска организација која делува на полето на човековите права.
2. Други граѓански организации, фондации, синдикати, групи на активисти, политички партии.
3. Оние што донесуваат одлуки: локална самоуправа, национално собрание, влада.
4. Твоите врсници - младите

5. Пошироката Јавност: наставници, родители, религиски заедници, етнички заедници, целата јавност.

Како да лобирам?

Во твојата група (формална или неформална) или организација

За да се насочи сопствената групи или организација кон унапредување на сексуалното и репродуктивно здравје и права може да се оствари преку

- формирање на група на членови истомисленици
- доставување на предлог измени во статутот, предлог измени на стратегијата или предлог младинска програма до Собранието, односно до Извршниот одбор на организацијата.
- Ако организацијата или групата ве е работи на слична проблематика тогаш може да лобирате за отворање на нова унапредена програма пред раководните и извршните тела

Со други организации

Кои можат да бидат ваши партнери¹

Граѓански организации и неформални групи што работат на полето на човековите права, млади, здравје и социјална поддршка, политички партии, медиуми.

Како?

Работата во партнерства или мрежи секогаш допринесува за подобри резултати при лобирање за сексуалното и репродуктивно здравје и сексуалните права:

- Гласно зборувајте за различните интереси и условите за партнерството уште на самиот почеток
- Поставете јасни цели на заедничкото лобирање. По можност креирајте пишана стратегија
- Утврдете ги вашите улоги во процесот

Чекор 1 - Создавање широко партнерство

- Испра ање на циркуларно писмо
- Состаноци лице во лице, каде на аргументиран начин се претставува зошто е потребно да се лобира за дадената идеја.

- Создавање на стратегија или политичка платформа

Чекор 2 - Делување во партнерство

- Организирање на јавни дебати
- Вклучување на јавни познати личности како подржувачи на идејата
- Заедничка прес конференција
- Потпишување на петиција или издавање на заедничка декларација и испраќање до релевантните институции

Со оние што донесуваат одлуки

Со активности кои ги вклучуваат политичарите како пратениците, градоначалниците општинските советници, министрите, директно влијаеме на одлуките кои ги донесуваат одговорните институции и државата.

Првенствено треба да утврдиме кои институции се најсоодветни за лобирање за унапредување на СРЗ, како на пример Министерството за здравство, Фондот за здравствено осигурување, Секретаријатот за европска интеграција, Министерството за правда, Министерството за труд и социјална политика, Министерството за образование, Собраниската комисија за еднакви можности, Агенцијата за млади и спорт.

Како?

Откако е направиме селекција која институција е најсоодветна на нашиот следен чекор потребно е да се подготвиме за контакт со одговорното лице преку:

- анализа на коментарите што ги изнесува во медиумите
- на кои настани се појавува
- идеолошките ставови, политичката позадина и одлуките кои ги донесува

Контакт со политичарите може да се оствари преку:

- официјален контакт (на пример е-маил адресите на пратениците)
- или неформално со пристапување за време на јавен настан при што треба ефикасно да се искористи краткото време без да се претвориме во натрапници

При остварување на средбата треба да:

- бидеме подготвени за кратко време да изнесеме јасни и аргументирани ставови

- да бидеме спремни да одговориме на различни прашања
- да знаеме што конкретно бараме и се обидеме да добиеме одредено обврзување

Младите луѓе врсници

Младите се оние кое можат да направат промена на условите во кои е се развиваат. Но често младите се чувствуваат немоќни, па дури немотивирани да преземат нешто за своето подобро секојдневниве. Тие сметаат дека некој друг за нив недостапен донесува одлуки и дека воопшто не е заинтересиран за нивното мислење. Но од друга страна младите со својот ентузијазам и посветеност се најчесните и најупорните лобисти за СРЗ и сексуалните права.

Како?

Да ги поттикнеме врсниците активно да се вклучат во лобирањето за нивните права преку активности кои се им бидат интересни и кои се обезбедат атмосфера во кои тие донесуваат одлуки и тие го раководат целокупниот процес. Да им објасниме дека промените не се случуваат преку ноќ. Да им објасниме дека СРЗП е нешто што директно е поврзано со нивното секојдневно живеење.

Да започнеме со:

- **формирање** на неформални мрежи
- **организирање** на младински клубови кои третираат различни теми од интерес на младите
- **организирање** на забавни и културни настани
- **обезбедување** на учество на младите на обуки за стекнување на вештини и знаење
- **вклучување** на младите во рамки на сопствените организации во процесот на донесување на одлуки

Бидете внимателни тоа што некој е млад не значи дека е подготвен отворено да зборува за сексуалното и репродуктивно здравје и права.

Пошироката Јавност

Внесувањето на целата јавност во процесот на лобирање е од огромно значење. Сепак треба да бидеме свесни дека тоа е сериозен процес бидејќи јавноста е составена од различни заедници или групи кои се формирани врз основа на

локацијата на живеење, религиската и етничката припадност, годините, родот, професијата и слично. Секоја од нив има различен степен на едукација и информираност, различни верувања и традиција, различни политички убедувања, па затоа за секоја од нив терминот СРЗ може да претставува различни нешта. Сепак сите без исклучок треба да се залагаат за добросостојбата на младите.

Затоа треба да одиме чекор по чекор

- Првенствено треба да одбереме на која група и се обраќаме и зошто нејзиното мислење е значајно.
- Потоа треба да видиме како ќе биде најсоодветно да им посочиме зошто сексуалното и репродуктивно здравје и сексуалните права се толку значајни за младите

На пример можеме да ги организираме следниве активности:

- Можеме да закажеме дебата со нашите наставниците во кои ќе образложиме зошто сакаме да се постават машини со бесплатни кондоми во нашето училишта.
- Можеме да оствариме средба со одговорни лица од Министерството за образование и Бирото за развој на образованието при што ќе им бидат доставени нашите аргументирани барања за воведување предмет по сексуално образование
- Можеме да организираме тркалезна маса со пратениците и да бараме да се зголемат средствата на државата наменета за програми и активности за превенција од ХИВ кај младите

Документирање на случаи

За сите видови на лобирање многу е значајно, покрај податоците од официјалните истражувања, да прикажеме документирани случаи или приказни кои се неоспорлив доказ дека треба да се направат одредени интервенции за унапредување на СРЗ. Најчесто личните приказни, без разлика дали се позитивни или негативни остануваат за нас, бидејќи сметаме дека истото им се случува на сите и дека нашиот пример не може да го смени светот. Напротив личните и секојдневните приказни се вистински аргумент за нашите залагања бидејќи тие ја отсликуваат реалноста и потребите на луѓето.

Што е добра приказна?

- треба да биде интересна и да раскажува една секојдневна човечка приказна
- треба да биде вистински аргумент за целта за којашто се залагаш
- да биде кратка и јасна

ЗОШТО Е ПОТРЕБНО СЕКСУАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ?

Вовед

Сексуалното образование не се однесува само на биолошките аспекти на сексуалноста, превенцијата од болести и бременоста. Тоа ги вклучува и сите психо-социјални и емоционални аспекти на сексуалноста и ги препознава и ги прифаќа сите луѓе како сексуални битија кои имаат свои потреби, различности и права на избор. Денес сексуалното образование користи различни пристапи на комуникација (интернет, e-mail советување, СОС линии, печатени материјали, ТВ/Радио, кампањи, врсничка едукација) и се однесува и на младите кои не се вклучени во образовниот процес.

Сепак разликите кои постојат во социјалните, културните и политичките карактеристики на државите придонесуваат за постоење на различни пристапи и пречки при спроведување на сексуалното образование. Според анализите како се спроведува сексуалното образование низ државите во Европа, евидентно е дека оние со подолга традиција на толеранција и високо развиена демократска свест повеќе тежнеат за промовирање на еден сеопфатен пристап за сексуално образование.

Што подразбираме под сеопфатно сексуално образование?

Сеопфатното сексуално образование има за цел да им помогне на младите да ги разберат позитивните аспекти на сексуалноста и да се здобијат со вистински знаења и животни вештини за да донесуваат информирани и правилни одлуки за своето однесување и за сексуалното здравје, како и за врските и односите со луѓето сега и во иднина. Истовремено тоа треба да им овозможи на младите да ги истражат сопствените ставови и развијат вештини кои промовираат право на избор и безбедно и одговорно сексуално однесување.

Општо е прифатено дека сеопфатното сексуално образование треба да се адаптира според возраста и степенот на развој кај целната група.

Кои се придобивките од сеопфатното сексуално образование?

Во светот постои голема дебата околу позитивните страни и придобивките од спроведувањето на сексуалното образование. Некои сметаат дека сексуалното образование им овозможува на младите да донесуваат информирани одлуки во врска со сексуалното однесување и заштита на сексуалното и репродуктивно здравје. Други пак не се сложуваат и тврдат дека сексуалното образование има штетни последици за младите, на пример дека го поттикнува прераното започнување на сексуалните односи.

Но, голем број на истражувања и анализи на постојните програми за сексуалното образование во училиштата потврдуваат дека сексуалното образование придонесува за:

- Одложување на започнувањето со сексуална активност или намален број на сексуални партнери кај младите
- Ефикасност при преговарањето со партнерот да се има секс и да се користи кондом
- Изградена позитивна свест за ризиците, вредностите и ставовите

Ваквите ефекти на сексуалното образование водат кон здраво и одговорно однесување кај младите и градење на позитивни и толерантни ставови за сексуалноста и различностите кои постојат меѓу луѓето, нивните потреби и права. Сепак на сексуалното образование не треба да се гледа како на изолиран пристап туку како на важен сегмент од еден сеопфатен пристап за подобрување на здравјето и остварување на благосостојбата кај младите.

Како се спроведува сексуалното образование низ земјите во Европа?

Содржините на програмите за сексуално образование во училиштата се разликуваат по земјите во Европа. Се уште мал број на земји во Европа (особено во Источна Европа) не го прифаќаат спроведувањето на сексуалното образование во училиштата и најчесто станува збор за незадолжителен предмет во наставната програма. Анализите покажуваат дека постои слаба интегрираност на сексуалното образование низ различни наставни програми во сите години од образованието и дека поголемо внимание е дадено на биолошките аспекти на сексуалноста (анатомија, пубертет, менструација, превенција од ХИВ/СИДА, сексуално преносливи инфекции, бременост) отколку на социјалните и емотивните аспекти на сексуалното однесување (љубов, врски, различности во сексуалноста, задоволство во сексот, истражување на родовите улоги, стереотипи, мастурбација, прв сексуален однос). Поради различните национални идеологии на државите, предметите кои ги содржат темите од областа на сексуалното образование различно се именувани, како на пример: „животни вештини“, „здравствена едукација“, „образование за врските/односите меѓу луѓето“, „семејство“.

Најчесто содржините од сексуалното образование ги спроведуваат наставниците. Здравствените работници, лекарите и медицинските сестри, многу ретко се вклучени во образовниот процес. Ова може да се толкува како позитивно за да се избегне пренагласениот медицински пристап во содржините. Од друга страна предноста на вклучување на здравствените работници е во тоа што тие пак полесно можат да ги препознаат проблемите кај младите поврзани со сексуалното и репродуктивно здравје, на пример индикации на сексуално малтретирање, сексуално преносливи инфекции, бременост. Граѓанските и хуманитарните организации се во голема мера присутни во спроведувањето на сексуалното образование во училиштата, особено во земјите на Источна и Централна Европа. Тие најчесто обезбедуваат обуки за наставници, вршат координација на мрежа на врснички едукатори, дистрибуираат печатени материјали и кондоми, организираат кампањи и обезбедуваат советувања за учениците.

РАМКА ЗА СЕОФАТНО СЕКСУАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ НА МЕ УНАРОДНАТА ФЕДЕРАЦИЈА ЗА ПЛАНИРАНО РОДИТЕЛСТВО (МФПР)

Меѓународната Федерација за Планирано Родителство (МФПР) препознава седум основни компоненти на сеопфатно сексуално образование:

- 1. Сексуално и репродуктивно здравје** – Сексуално преносливи инфекции и ХИВ/СИДА – како се пренесува, заштита; бременост и контрацепција; да се живее со ХИВ; употреба на кондом; сексуалност; пубертет; менопауза; сексуални проблеми
- 2. Род** – Истражување за родовите улоги и нивните особини, разбирање на перцепцијата за мажественоста односно женственоста во семејството и во текот на животот; промени во вредностите и нормите во општеството; стереотипи, нееднаквост; последици од постојните предрасуди поврзани со концептот за родот
- 3. Сексуално граѓанство** – Знаења за меѓународните и националните политики и закони за човекови права; сервиси за СРЗ и информации за пристап до нив; лобирање; избор, правна заштита; согласност и право да се има секс кога си подготвен
- 4. Задоволство** – Да се има секс за задоволство, а не само поради репродукција; непринуден секс; сексот повеќе од сексуален чин; љубов и врски; мастурбација, сексуалноста како дел од животот на секој поединец; родовите и задоволството; различности во сексуалноста, прв сексуален однос
- 5. Насилство** – Истражување на разни форми на насилство кон мажите и жените и начини на манифестација; насилството и родот; правата и законите; превенцијата и грижата за жртвите
- 6. Различност** – Препознавање и разбирање на различностите кај луѓето (на пример, во однос на вера, етничка припадност, ХИВ+ статус, сексуална ориентација); позитивно гледиште на сексуалноста; препознавање на дискриминација; еднаквост и рамноправност
- 7. Врски/Односи** – Разбирање на различните односи (во семејството, меѓу пријателите, сексуални односи, романса); емоции; интимност, препознавање на здрави и нездрави или принудни односи/врски

Сексуално образование во Македонија

Програмите и активностите од областа на сексуалното образование и сексуалното и репродуктивно здравје во Република Македонија се повеќе превентивни по својот карактер и најчесто се фокусирани кон заштита од ХИВ и сексуално преносливите инфекции, заштита од непланирана бременост и употреба на кондом. Помало внимание е посветено на емоционалните и социо-културолошките аспекти поврзани со сексуалноста, разликите меѓу луѓето, нивните специфични потреби и права. Се уште во некои од наставните програми одредени теми се стереотипизираат, се осудуваат и се третираат анахроно како социјални пороци, негативни појави на сексуалниот живот или болести, односно како социо-патолошки појави (пр. хомосексуализмот⁷). На тој начин се делигимитизираат правата за слободен избор поврзани со сексуалноста и сексуалното однесување витални за признавање на различностите, принципите на еднаквост и рамноправност и сексуалните права како човекови права. Најголем дел од активностите за сексуално образование наменети за младите вклучени во образовниот систем се спроведува од страна на граѓанските здруженија или самоиницијативно од страна на одредени училишта преку краткорочни активности. Ова значи дека содржините во рамки на редовната настава се минимални и дека воопшто не постои сексуално образование за вулнерабилните млади кои се надвор од образовниот систем. Голем број програми за сексуално образование наменети за младите го користат моделот на врсничка едукација. Во рамките на проектот на Глобалниот Фонд за ХИВ/СИДА на Министерството за здравство беа изградени капацитетите на голем број граѓански организации за превенција од ХИВ меѓу младите користејќи го овој пристап, но не беше посветено доволно внимание на другите аспекти поврзани со сексуалното и репродуктивно здравје и сексуалните права.

⁷ Учебникот по Педагогија за трета година гимназиско, избран предмет, Просветно Дело 2005, Проф.д-р Марија Костова, д-р Анета Бараковска и м-р Ели Маказлиева; Учебник по Социјологија за втора година гимназиско образование (задолжителен предмет), трета и четврта година гимназиско образование (изборен предмет) Просветно Дело 2004, Проф.д-р Нелко Стојаноски, Проф.д-р Милева урвска и Проф.д-р Зоран Матевски

Генерално пристапот на младите до информации за сексуално и репродуктивно здравје е помал во руралните средини. Според одредени истражувања мал е процентот на млади кои имаат целосни знаења за ХИВ/СИДА⁸ Голем дел од младите (50%?) покажуваат потреба од повеќе информации во однос на употребата на контрацепција, особено оралната контрацепција, итната контрацепција и двојната заштита¹⁰.

Во Македонија не постои сексуално образование во рамки на наставните програми на училиштата како задолжителен или изборен предмет, ниту пак е посветено доволно внимание и сеопфатен пристап во темите за сексуалното образование во рамки на поединечните наставни предмети кои третираат содржини од оваа област. Затоа воведувањето на сексуално образование треба да биде еден од приоритетите на младиот лобист за CPЗ.

Како квалитетно да се спроведе програма за сеопфатно сексуално образование?

Податоците од праксата и истражувањето сугерираат дека сеопфатното сексуално образование е најефективно за младите доколку е развиено во согласност на одредени принципи. Тие се групирани под три главни категории:

- Планирање
- Спроведување на програмата
- Проценка и Евалуација

⁸Според извештај од Био-бихевиоралната студија кај млади и популации во најголем ризик за ХИВ инфекција во Република Македонија, 2006, Министерство за здравство и Републички завод за здравствена заштита само 21% од младите имаат целосни информации за ХИВ/СИДА. Од друга страна според Квантитативно истражување за знаењата на средношколците во град Скопје за ХИВ/СИДА и нивните ставови за пристапите кон едукацијата за CPЗ само 16% од младите имаат целосни информации за ХИВ/СИДА. И двете истражувања беа согласно поставените 5 главни индикатори на UNAIDS за мерење на степенот на знаење кај младите на возраст од 15 до 24 години

⁹ Квантитативна студија: Пристап до услугите за CPЗ меѓу средношколската популација во 4 главни градови на Балканот, 2004, Меѓународен центар за репродуктивно здравје

¹⁰Истовремено користење на кондом во комбинација со современо контрацептивно средство (пр. орална контрацепција, спирала)

1. Планирање

а) Партнерство – Промовирајте соработка и развијте партнерство преку формирање на работна група за сеопфатно сексуално образование со учество на младите заедно со професионалците и академските работници од различни сфери, вклучувај ги и оние од образованието, здравството, социјалната заштита. Тие можат да делуваат како ваши идни лобисти и помогнат во креирањето на вашите политики и програми за сеопфатно сексуално образование, реализирање на обуки и обезбедување на поддршка за вашите едукатори и тренери

б) Младинско учество – Овозможете учество на младите во сите фази на спроведување на вашите политики и програми за сеопфатно сексуално образование

в) Потребите на младите – Одредете ги потребите на младите во вашата заедница согласно нивните психо-социјални карактеристики поврзани со сексуалноста, сексуалното однесување и здравје. На пример, стапка на сексуално преносливи инфекции, непланирана бременост, абортуси, насилство, притисок од врсниците, средна возраст на прв сексуален однос, знаења и предрасуди поврзани со сексуалното и репродуктивното здравје и сексуалните права

г) Предизвици – Одредете ги можните проблеми и актери кои можат да ја оспоруваат вашата иницијатива и да делуваат опозиционо. Развијте план како успешно е се спротивставите на ваквите проблеми. На пример може да постојат реакции од страна на родителите, религиозните заедници или општината за вашата иницијатива

д) Пишана политика – Напишете ваша политика којашто јасно го дефинира вашиот став за сеопфатно сексуално образование и што сакате да постигнете. Пишаната политика е ви овозможи целосно да ги адресирате потребите и правата на младите во вашата заедница и да работите на нивната едукација и вештини за здраво, толерантно и одговорно сексуално однесување

ѓ) Родово сензитивни – Бидете сигурни дека било која политика или програма која ја спроведувате меѓу младите е родово и социо-културолошки сензитивна (ги адресира подеднакво специфичните потреби на сите мажи и жени), без оглед на сексуалното

однесување, историја или здравствен статус, вклучувај и ги и лицата кои живеат со ХИВ. Сепак секогаш имајте ги во предвид културолошките особености на вашата целна група кои влијаат на родовиот идентитет.

е) Јасни цели – Развијте програма за сеопфатно сексуално образование која има јасна долгорочна цел и краткорочни ефекти. Вашите цели треба да бидат:

- Специфични** – Бидете прецизни што сакате да постигнете (пр. подобрување на знаењата и вештините за употреба на кондом)

- Мерливи** – Ги мери вашите цели (пр. младите е се стекнат со вештини за преговарање за безбеден секс)

- Реализирливи** – Дали поставувате реални цели, да не очекувате премногу – однесувањето не се променува со една „лекција“

- Соодветни на средствата со кои располагате** – Дали имате материјали за да ги оставите целите (пр. едукатори, пари, време, кондоми...)

- Временски одредени** – Поставете временски рокови кога очекувате да ја реализирате целта (пр. со крајот на програмата, за една година)

ж) Информиран избор – Промовирајте право на слободен избор и информирана согласност за сексуалното однесување стекнати преку вистински знаења и вештини

з) Врснички едукатори – Работете заедно со врснички едукатори и земете ги во предвид нивните потреби за континуирана обука и поддршка, од обезбедување на материјали за спроведување на програмата за сексуално образование до финансиска поддршка.

с) Обука – Бидете сигурни дека располагате со едукатори кои поминале соодветни обуки и добиваат постојана поддршка. Соработувајте со партнер организации како здравствени установи, граѓански здруженија, факултети кои имаат експертиза во одредени области на сексуалното образование кои е обезбедуваат обуки за вашите едукатори и е им даваат континуирана поддршка

и) Контакти со сервиси – Обезбедете контакти со здравствени, социјални и правни сервиси и институции и воведете ефективен систем на препра ање на младите за тие да имаат полесен пристап до услугите кои им се потребни и којшто ја гарантира

доверливоста и приватноста.

ј) Целна група – Имајте јасна цел за кого оваа програма е наменета и бидете сигурни дека интервенциите кои ги предлагувате се соодветни на возраста и степенот на развој на целната група. Исто така вклучете соодветни механизми и стратегии за да ги опфатите и групите кои се особено ранливи и маргинализирани

2. Спроведување на програмата

а) Безбедна околина – Обезбедете услови во кои младите е се чувствуваат релаксирани со цел отворено и неосудувачки да разговараат за сексот, сексуалноста и сексуалното здравје

б) Договор со групата – Направете „правилник за работа“ во групата пред да започнете со каква било активност за да ги одредите границите на дискусиите со што е се заштитат ставовите и верувањата на едукаторите и учесниците и е се стимулира нивно поголемо учество

в) Доверливост – Почитувајте ја приватноста и доверливоста на младите и информирајте ги за овие права

г) Партиципативни методи – Користете методи и техники кои активно ги вклучуваат младите во процесот на учење. Користете интерактивни работилници во помали групи со цел учесниците да истражуваат низ различни сценарија, студии на случај. Вклучете играње на улоги, дебатирање, квизови...

д) Пристап до сервиси – Давајте информации за сервиси и услуги за сексуалното и репродуктивното здравје кои за младите се пристапни во нивната непосредна околина и создадете систем за препра ање до одредени сервиси ако е потребно

ѓ) Бидете искрени – Ако немате одговор на некое од прашањата на учесниците секогаш посочете место или извор каде таа информација може да се најде. Информацијата може и самите да ја обезбедите и да ја споделите со учесниците при вашата наредна средба

е) Избор на образовни материјали

- **Обезбедете** образовни материјали кои се соодветни и одговараат на потребите на вашата целна група
- **Обезбедете** образовни материјали кои се сеопфатни и овозможуваат развивање на вештини и ставови, а не само обезбедување информации
- **Проверете** дали образовните материјали се современи, релевантни и засновани на факти
- **Бидете** сигурни дека избраните образовни материјали исклучуваат стереотипи
- **Бидете** сигурни дека избраните образовни материјали сте во состојба да ги користите

3. Проценка и евалуација

а) Фокусирајте се на учењето и ефективностa - Развијте програми кои вклучуваат проценка за учењето и евалуација на ефектите од програмите. Постојат низа методи преку кои може да се оцени знаењето и да се евалуираат програмите, како квизови, правење на постери, играње на улоги, дебати, дискусии, презентации, интервјуа, прашалници.

б) Пред и пост проценка на програмата - Спроведувањето на проценки на почетокот и на крајот на програмата е ги идентификуваат подетално потребите на младите и на поединците, е им се даде можност на учесниците да го рефлектираат стекнатото знаење и е се верификуваат постигнатите резултати од програмата, односно е се добијат докази дека младите стекнале одредени разбирања, знаења и вештини во одредената тема. Овие информации е послужат како база за содржините во идните едукативни активности поврзани со програмата за сексуално образование.

в) Евалуација - Спроведување на евалуација на крајот на од програмата е покаже кои методи биле или не биле функционални (евалуација на процесот) и дали и колку програмата била ефективна во нејзините краткорочни, среднорочни или долгорочни цели (евалуација на очекуваните резултати). Затоа од посебно значење е уште на почетокот на програмата да се постават јасни цели (види во делот за планирање). Овие информации понатаму е се користат за креирање на идните програми за сексуално образование.

КОИ СЕ ТВОИТЕ СЕКСУАЛНИ ПРАВА?

Што е тоа сексуалност?

Сексуалноста претставува едно од главните обележје на човекот во текот на целиот живот. Сексуалноста е развоен концепт кој ги опфаќа сексуалната активност, родовиот идентитет, сексуалната ориентација, еротизмот, задоволството, интимноста и репродукцијата.

Таа е конституирана преку заемно дејство на биолошки, психолошки, социјални, економски, политички, културни, етички, правни, историски, религиозни, духовни и други фактори.

Сексуалноста се доживува и изразува преку мисли, фантазии, желби, верувања, ставови, вредности, однесувања, практики, дијалог, врска....

Не сите димензии на сексуалноста се доживеани или изразени кај сите индивидуи подеднакво. Ова значи дека сексуалноста не треба да ја поистоветуваме само со, да речеме, сексуалната активност, сексуалната ориентација или репродукцијата.

Што се тоа сексуални и репродуктивни права?

Највисокото ниво на СРЗ може да се постигне само во средина во која се препознаваат и се почитуваат сексуалните права.

Ова значи дека на сите треба да им е обезбедено правото на избор и правото да донесуваат слободни одлуки во врска со својата сексуалност и својата репродукција.

Сексуалните права не претставуваат некоја посебна дефиниција или проширување на дефиницијата на човековите права, напротив тие се човекови права засновани на Универзалната декларација 1948¹¹, со тоа што специфично се однесуваат на човековата сексуалност.

ПРЕГЛЕД НА РАЗВОЈОТ: ОД РЕПРОДУКТИВНИ ПРАВА ДО СЕКСУАЛНИ ПРАВА

1. Техеранска Објава - Конференција за човекови права, Обединети нации, 1968:

„Родителите имаат право слободно, но одговорно да одлучат за бројот и распоредот на своите деца и право да им обезбедат соодветно образование“

2. Светска здравствена организација:

„Репродуктивните права почиваат на препознавањето на основните човекови права на сите парови и поединци слободно, но одговорно да решаваат за бројот, редоследот и времето кога е имаат деца и да бидат информирани за ова право, на начините како тоа да го сторат, како и на правото за највисоки стандарди за СРЗ. Тие исто така имаат право да донесуваат свои одлуки да се репродуцираат, ослободени од дискриминација, од принуда и од насилство.

¹¹ Универзалната декларација е првиот документ за човекови права донесен од страна на Обединетите нации во 1948

3.Програма за акција - Конференција за население и развој, UNFPA, Каиро 1994:

„Репродуктивните права ги опфаќаат одредените човекови права кои се веќе препознаени во меѓународните закони, меѓународните документи за човекови права и други општо прифатени документи. Тие се засноваат на препознавањето на основното право на сите парови и индивидуи слободно и одговорно да одлучуваат за бројот, за времето и за редоследот на нивните деца, да имаат пристап до средства за информирање и право на одржување на највисоки стандарди на СРЗ. Исто така, тука се мисли и на правото да можат да донесуваат свои одлуки да се репродуцираат ослободени од дискриминација, присила и насилство, соодветно на документите за човекови права.

При применувањето на овие права, корисниците треба да ги земат предвид потребите на живите и идните деца како и одговорностите кон општеството. Промоцијата на одговорно применување на овие права за сите луѓе треба да биде основа за сите политики и програми од областа на репродуктивното здравје, вклучувајќи го семејното планирање, а поддржани од националните влади и локалните заедници. Како дел од ова заложба треба да се вклучи и промоцијата на родовите односи засновани на почит и еднаквост како и задоволување на образовните и здравствени потреби на адолесцентите за да можат да се справат на позитивен и одговорен начин со нивната сексуалност.“ (параграф 7.3)

4.Платформа за акција, IV Светска женска конференција, Пекинг 1995:

„...право на жените да имаат контрола и слобода со цел одговорно да одлучуваат за прашања поврзани со нивната сексуалност....

„Сексуални права - Декларација на МФПР“

Еден од првите документи во кој се користи терминот сексуални права е „Сексуални права - Декларација на Меѓународната федерација за планирано родителство (МФПР)“¹². Терминот сексуални права не прави поделба и не ги исклучува репродуктивните аспекти, напротив со користењето на овој термин се укажува дека репродукцијата е еден, но не и единствен, аспект на сексуалноста. Оваа Декларација ги дефинира сексуалните права на еден од најсеопфатните начини досега.

НАЧЕЛА

Начело 1

Сексуалноста е интегрален дел на личноста на секое човечко суштество. Затоа мора да се создаде поволна средина во која секој може да ги ужива сите сексуални права како дел од процесот на развојот.

Начело 2

Правата и заштитата, што им се гарантираат на луѓето на возраст под осумнаесет години се разликуваат од оние што се однесуваат на возрасните и мора да се земаат предвид развојните капацитети на детето, како индивидуа, за самостојно уживање на правата.

Начело 3

Недискриминацијата ја афирмира севкупната заштита и промоција на човековите права.

Начело 4

Сексуалноста и задоволството, што произлегува од неа, се главни аспекти на тоа да се биде човек, без разлика дали одредена личност е избере да се репродуцира или не.

Начело 5

Обезбедувањето сексуални права за сите подразбира посветеност кон слободата и заштитата од повреда.

Начело 6

Сексуалните права можат да бидат подложени само на оние ограничувања кои се определени со закон заради признавање и почитување на правата и слободите на другите лица и на општата добросостојба во едно демократско општество.

Начело 7

Обврските за почитување, заштита и нивно спроведување се однесуваат на сите сексуалните права и слободи.

¹² За целосна верзија посети ја www.hera.org.mk или http://www.ippf.org/NR/rdonlyres/60AC2EF-972A-43C5-88-E5B1F48973F/0/Declaration_Macedonian.pdf

ПРАВА

Член 1

Право на еднаквост, еднаква законска заштита и ослободеност од сите форми на дискриминација врз основа на пол, сексуалност или род.

Член 2

Право на учество на сите лица, без разлика на полот, сексуалноста или родот.

Член 3

Право на живот, слобода, лична безбедност и телесен интегритет.

Член 4

Право на приватност.

Член 5

Право на лична автономија и на признавање пред закон

Член 6

Право на слободно размислување, на погледи и на изразување, право на здружување.

Член 7

Право на здравје и на користење на научните достигнувања.

Член 8

Право на образование и информации.

Член 9

Право на избор за стапување во брак и на засновање и планирање семејство и на одлука дали да се има деца, кога и како.

Член 10

Право на отчетност и надомест

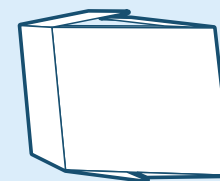
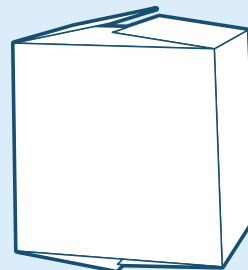
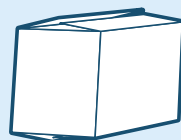
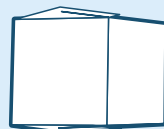
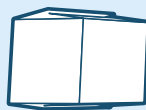
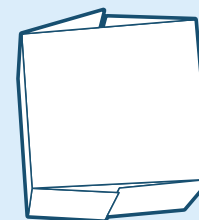
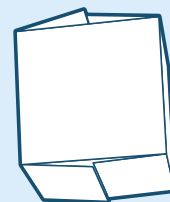
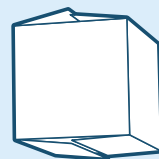
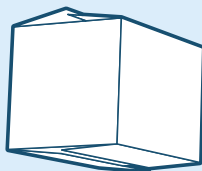
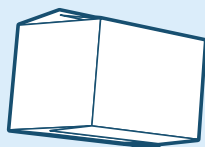
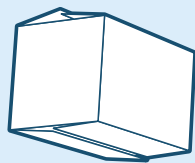
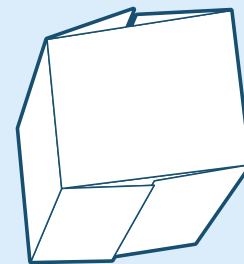
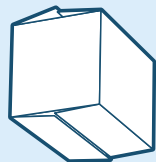
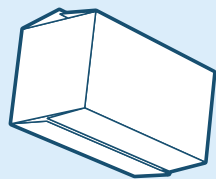
Зошто сексуални права?

Во светот постојат различни култури со различни принципи и вредности, различно ниво на информираност, различни традиции, а со тоа со различни гледишта во однос на тоа дали треба гласно да се говори за сексуалноста или не. Сепак треба да бидеме свесни дека различните култури се согласни во ставот дека луѓето во својот развој треба да бидат здрави и среќни што е основа за формулирањето и почитувањето на сексуалните права.

Уште повеќе, сексуалноста е на крстопатот помеѓу индивидуалното и социјалното, така што различните концепти на сексуалноста се мултиплицираат. Во овие сложени процеси се создаваат бројни недоразбирања и предрасуди. Ова се причините зошто сексуалноста е се уште контроверзна и предизвикува спротивставени идеолошки ставови, но често и репресија и насилство. Уште повеќе, развојот на општествата е речиси нераскинливо поврзан со бројот на населението, репродукцијата и сиромаштијата.

Затоа треба да се заложиме сите, а особено младите, да живеат во средина во која се препознаваат, заштитуваат и живеат сексуалните права. Односно сите да имаат право на пристап до редовно сексуално образование со што ќе стекнат вештини како да практикуваат здрав, безбеден и задоволувачки сексуален живот заснован на позитивни вредности и почитување на другиот. Да имаат пристап до доверливи и достапни сервиси за СРЗ, да имаат пристап до контрацепција, односно да знаат како и да имаат на располагање средства кои ги заштитуваат од сексуално преносливи инфекции и ХИВ. Да имаат право на контрола над својот сексуален и репродуктивен живот. Да имаат право да го изберат својот партнер. Сите, а особено жените, да имаат право да одлучуваат колку деца ќе имаат, кога и на кој начин ќе го формираат своето семејство.

Индивидуите кои ги живеат овие права се здрави, задоволни и среќни и се основен услов за развој на едно општество. Тоа е општество во кое жените се свои и донесуваат самостојни одлуки за својот сексуален и репродуктивен живот, а мажите не ја докажуваат својата машкост преку насилство и не се срамаат да се грижат за СРЗ. И над сè, каде сите можат без срам и страв да ја проискажат својата сексуалност.

ПРОЧИТАЈ,
ПРЕД ДА ЗАПОЧНЕШ ДА ЛОБИРАШ

Х.Е.Р.А.

Асоцијација за здравствена едукација и истражување

**Даме Груев 1 - 3/15
1000 Скопје**

**тел.: 02/3290395
факс: 02/3290395**

**www.hera.org.mk
hera@hera.org.mk**